

PÆDAGOGIK DER VIRKER

Inspiration og anbefalinger
for ledere og undervisere til en
styrket fastholdelsesindsats

UNDERVISNINGS
MINISTERIET
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

FASTHOLDELSES
TASKFORCE

LG Insight

KOLOFON

Tekst/forfatter: LG Insight

Udgivet af: FastholdelsesTaskforcen,
Undervisningsministeriet

Layout og opsætning: KreativGrafisk

Tryk: Jørn Thomsen Elbo

Redaktion:
Kirstine Bygballe Mikkelsen,
Svend Erik Sørensen,
Erik Findalen,
Emilie Normark Sørensen,
Helga Bojesen

ISBN Tryk: 978-87-603-3144-2

ISBN Web: 978-87-603-3143-5

INDEX

Del 1: Indledning	4
Læsevejledning	4
Del 2: Fastholdelsesindsatser skaber resultater	6
Det virker	8
Pædagogisk ledelse	10
Del 3: De fire pædagogiske værktøjer	12
● Motivationspædagogik	14
● Helhedsorienteret undervisning	16
● Progressiv læring	18
● Den sproglige dimension	20
Opsamling	22
Del 4: Strategisk fastholdelsesfokus	24
Del 5: Om FastholdelsesTaskforcen	26
Model- og implementeringsskoler	28
Information og materialeoversigt	30

INDLEDNING

HVORFOR ER FASTHOLDELSESINDSATSEN VIGTIG?

Omkring halvdelen af alle unge, der påbegynder en erhvervsuddannelse, gennemfører ikke uddannelsen. Det er ofte tidligt på uddannelsernes grundforløb, at de unge falder fra – og ca. 15 pct. falder fra allerede indenfor de første 3 måneder.¹

Der er særlig stor risiko for, at drenge, ikke-etniske danske elever og elever fra hjem med lavt uddannelsesniveau afbryder deres uddannelse kort tid efter uddannelsesstart. En stor del af disse unge forlader uddannelses-systemet uden nogen uddannelse ud over folkeskolen.

Det er derfor vigtigt at have fokus på fastholdelsesindsatsen. Udgangspunktet for indsatsen er, hvilke udfordringer disse elever har på skolerne, og hvordan undervisere og ledere kan bidrage til at løse udfordringerne.

I dette inspirationshæfte præsenteres evaluering af og erfaringer fra FastholdelsesTaskforcens indsats for at styrke fastholdelse af elever. Vi vil fremstille erfaringer og evaluators anbefalinger fra indsatsen, som undervisere

¹ 15,1 pct. af erhvervsskoleeleverne afbrød deres uddannelse uden omvalg tre måneder efter opstart i 2015.
Kilde: Styrelsen for It og Læring.

LÆSEVEJLEDNING

I inspirationshæftet får ledere og undervisere præsenteret resultater, erfaringer og anbefalinger fra FastholdelsesTaskforcens indsats, så de bl.a. kan få håndgribelige metoder og værktøjer til at styrke fastholdelsesindsatsen i egen praksis.

Først gennemgås de centrale resultater af indsatsen i afsnittet "Fastholdelsesindsatsen skaber resultater", hvor det centrale spørgsmål besvares: Har indsatsen styrket fastholdelsen af elever på erhvervsskoler? Derefter vil erfaringerne fra indsatsen blive gennemgået i afsnittet "Det virker" og belyse, hvorfor indsatsen har styrket fastholdelsen af elever. I dette afsnit fremhæves ligeledes centrale anbefalinger.

I de efterfølgende afsnit gennemgås de pædagogiske

og ledere kan anvende i egen praksis til at styrke elevers motivation for uddannelse og fastholde dem i uddannelsesforløb.

FOR UNDERVISERE

I dette inspirationshæfte får du som underviser viden om, hvordan du i tilrettelæggelsen og afviklingen af undervisningen kan øge elevers motivation for uddannelse. Du får bl.a. indblik i tilrettelæggelse af undervisning, som er målrettet elever, hvor læring går fra hænder til hoved, og som tager hensyn til forskelle i elevers læringsstile og -niveau. Derudover vil vigtigheden af løbende kollegial sparring og videndeling blive præsenteret.

FOR LEDERE

I hæftet får du som leder viden om lederskabs betydning for fastholdelse. Du får inspiration til, hvordan du som leder kan indgå i et tæt samarbejde med underviserne, og hvordan I i fællesskab kan styrke elevernes gennemførelse. Derudover får du indblik i, hvordan du fastlægger rammerne og strategisk prioriterer ressourcer til en styrket indsats, som sikrer et løbende fastholdelsesfokus.

værktøjer enkeltvis. Præsentationen er tredelt. Først belyses værktøjets fastholdelseseffekt. Dernæst gennemgås, hvordan værktøjet kan anvendes i praksis. Afslutningsvis angives konkrete anbefalinger til, hvordan du som underviser eller leder kan anvende det pædagogiske værktøj.

Derefter præsenteres centrale strategiske overvejelser for fastholdelsesindsatsen i afsnittet "Strategisk fastholdelsesfokus". Afslutningsvis gennemgås selve FastholdelsesTaskforcens indsats i afsnittet "FastholdelsesTaskforce", hvor der bl.a. er en materialeoversigt, som giver dig mulighed for at finde yderligere materiale og læse mere om fastholdelsesindsatsen.

God læselyst.

Sammenhængen mellem de pædagogiske værktøjer

De pædagogiske værktøjer har været kernen i fastholdelsesindsatsen. Pædagogisk ledelse har udgjort rammen for indsatsen, mens Motivationspædagogik, Helhedsorienteret undervisning, Progressiv læring og Den sproglige dimension er de fire pædagogiske værktøjer, som skal styrke fastholdelsen af elever på skolerne.

Der er på udvalgte erhvervsskoler gennemført kompetenceudvikling i et eller flere af de pædagogiske værktøjer.

Figuren illustrerer, at de fire pædagogiske værktøjer samlet og enkeltvis kan bidrage til at styrke fastholdelsen af elever, hvor pædagogisk ledelse udgør rammen for en styrket fastholdelsesindsats. Figuren anvendes løbende gennem notatet til at strukturere fremstillingen og præcisere, hvilket pædagogisk værktøj der er fokus på.

FASTHOLDELSES- INDSATSER SKABER RESULTATER

Fastholdelsesindsatserne på 47 erhvervsskoler er i årene 2013-medio 2017 blevet evalueret af Rambøll Management Consulting og Nationalt Center for Kompetenceudvikling ved Aarhus Universitet. Der foreligger således et meget omfattende evalueringsgrundlag som dokumenterer, at fastholdelsesindsatserne har en positiv effekt.

LG Insight² har udvalgt følgende centrale resultater fra evalueringerne:

- Fastholdelsesindsatsen har samlet set øget eleveres sandsynlighed for fastholdelse.
- Med fastholdelsesindsatsen øger grupper af elever med større risiko for frafald deres sandsynlighed for at fortsætte i uddannelsessystemet.

2 LG Insight er et analyse- og rådgivningsfirma, som tilbyder uafhængige analyser, evalueringer og rådgivningstjenester. LG Insight har mange års erfaring med undersøgelses- og rådgivningsopgaver samt evalueringer inden for bl.a. det børne-/unge- og familiefaglige område.

På flere af skolerne har ledelsen gennemgået en særskilt lederrettet kompetenceudvikling, som har været koblet til de værktøjer, underviserne har anvendt. Lederens opgave i egen kompetenceudvikling har været at understøtte processen omkring og forankringen af underviserens kompetenceudvikling i værktøjerne. Disse skoler har ikke større fastholdelseseffekt end de skoler, hvor ledelsen ikke har fået den særskilte kompetenceudvikling, men hvor lederne i stedet har fulgt og deltaget i underviserens kompetenceudvikling i værktøjerne. De enkelte leders muligheder i egen organisation samt ledernes motivation har også spillet ind i forhold til effekten.

Samlet set tyder det på, at ledernes involvering og tætte samarbejde med underviserne er afgørende for fastholdelseseffekten.

De pædagogiske værktøjer øger sandsynligheden for eleveres fastholdelse på såvel store som små skoler samt på flerfaglige og monofaglige skoler. Der kan således forventes en positiv fastholdelseseffekt på forskellige skoler med forskellige forudsætninger.

FASTHOLDELSESEFFEKTER FOR VÆRKTØJERNE

Skolerne er meget forskellige. Tilsvarende har eleverne forskellige baggrunde og forudsætninger. FastholdelsesTaskforcen har i værktøjskassen haft fire pædagogiske værktøjer, som fleksibelt er tilpasset skolernes behov.

Evalueringen har dokumenteret, om det enkelte værktøj har effekt:

- Elever, som har været omfattet af Progressiv læring, har mindre sandsynlighed for frafald end andre elever.
- Elever, som har været omfattet af Helhedsorienteret undervisning, har mindre sandsynlighed for frafald end andre elever.
- Undervisere og elever tillægger Motivationspædagogik og Den sproglige dimension betydning, men den endelige evaluering påviser ingen entydig statistisk fastholdelseseffekt af de to pædagogiske værktøjer.

FORSKELLIGE EFFEKTER AF VÆRKTØJERNE

Der er en positiv fastholdelseseffekt af Helhedsorienteret undervisning og Progressiv læring. Undervisere og elever tillægger Motivationspædagogik og Den sproglige dimension betydning for undervisningens kvalitet, men evalueringen dokumenterer ingen entydig statistisk fastholdelseseffekt af de to værktøjer.

FASTHOLDELSESINDSATSEN HAR DOKUMENTERET EFFEKT

Evalueringen dokumenterer, at fastholdelsesindsatsen har øget eleveres sandsynlighed for fastholdelse. Det gælder for elever, som i udgangspunktet har større risiko for frafald - dvs. elever med begrænset forældreopbakning, opvækst i socialt udsatte eller uddannelsesfremmede miljøer eller etnisk minoritetsbaggrund – og grundforløbets øvrige elever.

DET VIRKER

Evalueringen har afdækket virkningsfulde elementer af fastholdelsesindsatsen. I dette afsnit præsenteres de generelle anbefalinger til fastholdelsesinitiativer – på tværs af de pædagogiske værktøjer. Anbefalingerne er målrettet undervisere og ledere i arbejdet med at styrke eleveres fastholdelse.

FÆLLES FOR BÅDE LEDERE OG UNDERVISERE

- Fastholdelsesindsatsen virker, når skolerne fokuserer på fastholdelse, og udvalgte ledere og undervisere deltager og engagerer sig i arbejdet med fastholdelsesinitiativer. Ved at foretage en strategisk prioritering af ressourcer og fokus i indsatsen kan skolerne fokusere på specifikke indsatsområder og inddrage det antal undervisere, som skolerne har behov for og ressourcer til.
- Motivationen for at deltage i kompetenceudviklingsforløb og anvende værktøjerne i praksis er central for både undervisere og ledere. Derfor skal fastholdelsesindsatsen opleves som nødvendig og meningsfuld. Ved indledningsvis at inddrage undervisere i insat-

sen får de indblik i formålet med indsatsen og mulighed for at kvalificere indsatsen på baggrund af deres erfaringer. Inddragelse sikrer bl.a., at den enkelte underviser selv eller i samarbejde med sin nærmeste leder kan formulere egne læringsmål. Det bidrager til at indsatsen i højere grad tager højde for den hverdag, som underviserne møder.

- Når grupper af undervisere og ledere sammen deltager i et kompetenceudviklingsforløb, får de en fælles viden og et fælles sprog. Det er et vigtigt grundlag for, at nye metoder og værktøjer integreres i den pædagogiske praksis. Samtidig skaber den fælles deltagelse i samme forløb bedre forudsætninger for løbende kollegial sparring. Deltagelse af en gruppe undervisere og ledere kan bl.a. bidrage til, at undervisere og ledere i hverdagen drøfter de pædagogiske værktøjer og holder hinanden op på at anvende det lærte i praksis.
- En styrket fastholdelsesindsats ved anvendelse af pædagogiske værktøjer kræver gentagelser. Jo mere underviserne får mulighed for at afprøve og løbende udvikle indsatsen i praksis, desto større virkning har indsatsen. Det er i den praksisnære undervisning, at underviserne kan afprøve de pædagogiske værktøjer og vurdere, om værktøjet har den tilsigtede virkning for eleverne.
- For at sikre en langsigtet fastholdelsesindsats er det vigtigt at blive ved med at have fokus på fastholdelse. Der kan være behov for løbende justering og kvalificering af de pædagogiske værktøjers anvendelse i praksis. Fastholdelsesindsatsen er en proces, som skal plejes for at fastholde en fælles pædagogisk tilgang til indsatsen.

TILSTEDEVÆRELSE AF EN INDSATS ER MERE AFGØRENDE END EN SPECIFIK INDSATS

Selv om der ikke kan påvises en entydig statistisk fastholdelseseffekt af samtlige pædagogiske værktøjer, er indsatsen virkningsfuld, når skolerne fokuserer på fastholdelsesinitiativer, og ledere og undervisere sammen deltager og engagerer sig i arbejdet med fastholdelse.

FOR UNDERVISERE

- Underviserteams med fokus på videndeling kan skabe en vigtig sammenhæng mellem undervisning og praksis. Videndelingen skaber en fælles læring og forståelse underviserne imellem samt styrker den kollektive kompetence, så vigtig viden ikke er koncentreret hos én underviser.

FOR LEDERE

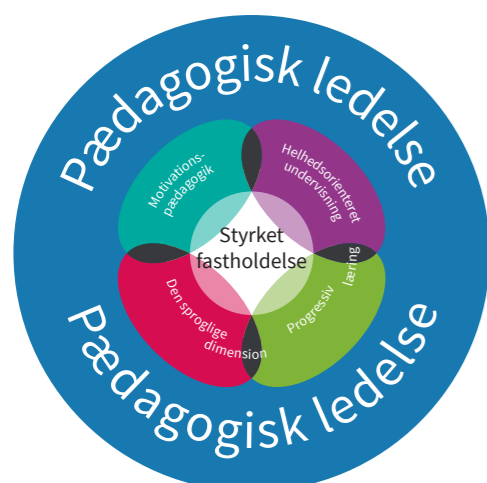
- Det har betydning for fastholdelsesindsatsen, at de pædagogiske ledere deltager i indsatsen sammen med underviserne. Når pædagogiske ledere og undervisere deltager i de samme kompetenceudviklingsforløb, kan lederne sparre med underviserne på baggrund af deres fælles deltagelse i kompetenceudviklingen. Den fælles deltagelse og forståelse for indsatsen styrker forankringen af indsatsen.

- Jo tættere lederskabet er på undervisningens praksis, desto større gennemslagskraft og virkning har fastholdelsesindsatsen. Et synligt engagement fra de pædagogiske ledere i indsatsen tydeliggør en prioritering af indsatsen, som bidrager til at øge underviserens motivation for at bruge de pædagogiske værktøjer i undervisningen.
- Som leder er det centralt at fastsætte rammer for fastholdelsesindsatsen, som er i overensstemmelse med skolens strategi. Vedvarende at understøtte indsatsen ved at italesætte formålet og afsætte ressourcer til udvikling og fælles forberedelse er også afgørende for en god indsats. Ligeledes er det nødvendigt at sikre, at der er afsat tilstrækkeligt med tid og ressourcer til at udvikle de organisatoriske støtte-redskaber for at styrke fastholdelsen af elever.

PÆDAGOGISK LEDELSE

Pædagogisk ledelse er en forudsætning for vellykket implementering af de pædagogiske værktøjer. Den pædagogiske leder skal fastlægge rammerne for undervisningen, fungere som rollemodel og understøtte aktiviteter i læringsrummet.

PÆDAGOGISK LEDELSE SOM RAMME FOR FASTHOLDELSSESINDSATSEN

Grundlaget for de pædagogiske værktøjer er, at målene for undervisningen tydeliggøres, og at underviserne samarbejder og koordinerer, så eleven oplever meningsfulde sammenhænge.

LEDELSE ER AFGØRENDE FOR REALISERING AF RESULTATER

Skoler har oplevet størst effekt og virkning af fastholdelsesindsatsen, når ledelsen har drevet implementeringen med tydelige mål, sikret velinformerede undervisere samt fastlagt de nødvendige rammer for opgaven.

Gennem fastholdelsesindsatsen er hovedparten af de pædagogiske ledere begyndt at udøve et mere reflekteret pædagogisk lederskab med tydelig strategisk retning. I flere tilfælde har lederne fastlagt en mere systematisk opfølgning og dialog med underviserne.

På de skoler, som oplever den største virkning af de pædagogiske værktøjer, har ledelsen været deltagende og engageret i udviklings- og forankringsopgaven.

PÆDAGOGISK LEDELSE I PRAKSIS

Det er en forudsætning for effektiv pædagogisk ledelse, at lederne bringer sig selv i spil og tør kaste sig ud i opgaven med pædagogisk ledelse.

Det er nødvendigt at have et langsigtet perspektiv i arbejdet med pædagogisk ledelse. Ændring af den pædagogiske praksis med løbende opfølgning tager tid, og øget fastholdelse sker ikke fra den ene dag til den anden. Pædagogisk ledelse udgør fundamentet for at kunne iværksætte en succesfuld fastholdelsesindsats.

PÆDAGOGISK LEDELSE I HVERDAGEN

En vigtig del af pædagogisk ledelse er at give underviserne feedback og supervision – f.eks. ved at den pædagogiske leder er til stede i undervisningen og kan coache og give tydelig feedback til underviserne.

ANBEFALINGER

- Udgangspunktet for pædagogisk ledelse er anerkendende ledelse. Kommunikationen er afgørende for underviserens oplevelse af, at de pædagogiske ledere bakker dem op i deres arbejde og fastlægger tydelige strategier for underviserens kompetenceudvikling.
- Indsatsen styrkes, når lederne engagerer sig og er tæt på den pædagogiske praksis i klasserne. Den løbende opfølgning og dialog med underviserne skal tage udgangspunkt i konkrete undervisningssituationer, så dialogen mellem underviser og leder er konkret og anvendelsesorienteret.
- Udbredelse og forankring af pædagogisk ledelse kræver en fælles indsats på tværs af fagområder. Ved at samle et team af ledere i et netværk står den pædagogiske leder ikke alene med indsatsen. Det kræver koordinering af en samlet fastholdelsesindsats, og her kan det styrke indsatsens sammenhæng at udpege én leder, som er gennemgående tovholder for indsatsen.

ØNSKER DU AT LÆSE MERE?

Læs mere om pædagogisk ledelse i: Pædagogisk ledelse – metoder til at styrke et godt pædagogisk undervisningsmiljø, FastholdelsesTaskforcen 2016. www.fahot.dk/materialer.

TILLID ER GRUNDLAGET FOR GOD SUPERVISION

I forbindelse med observation af undervisning er det vigtigt, at der er en tillidsfuld relation mellem den pædagogiske ledelse og underviserne, så observation og dialog ikke opfattes som kontrol.

DE FIRE PÆDAGOGISKE VÆRKTØJER

Eleverne på grundforløbene har meget forskellige baggrunde, forudsætninger og interesser. Tilsvarende er skolerne forskellige. Derfor må fastholdelsesindsatsen skræddersys til de enkelte skoler. De afprøvede værktøjer er tilpasset skolernes behov og vilkår.

Værktøjerne er:

- Motivationspædagogik
- Helhedsorienteret undervisning
- Progressiv læring
- Den sproglige dimension

I de følgende afsnit præsenteres de enkelte pædagogiske værktøjer med fokus på deres betydning for fastholdelse og konkrete anbefalinger til implementering af værktøjerne.

MOTIVATIONS- PÆDAGOGIK

Motivationspædagogik består af forskellige motivationsfremmende pædagogiske metoder. Tydelig kommunikation i formidlingen af det faglige indhold udgør et centralt fokus i Motivationspædagogik. Det sker blandt andet ved at inddrage læringsstile, aktiverende og differentierende læreprocesser, hvor en tydelig feedback og hyppige succesoplevelser bliver nøglen til at øge elevernes motivation.

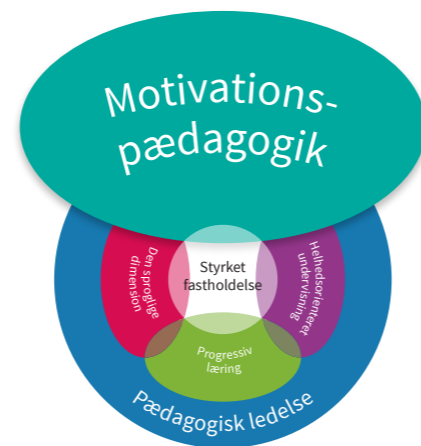
FASTHOLDELSEEFFEKT

Den endelige evaluering kan ikke påvise nogen entydig statistisk effekt af Motivationspædagogikken for elever, hvis undervisere har gennemført kompetenceudvikling i Motivationspædagogik³.

³ I modsætning hertil dokumenterer værktøjsevalueringen af Motivationspædagogik ("Motivationspædagogik – Evaluering af Motivationspædagogik som pædagogisk værktøj på spor 2") fra juni 2016, at indsatsen med Motivationspædagogik har en positiv effekt på fastholdelsen af elever på implementeringsskolerne.

Selv om den endelige evaluering ikke kan dokumentere nogen klar effekt, tilskriver undervisere og elever motivationspædagogikkens betydning i forhold til undervisningens kvalitet.

Læs mere om fastholdelseeffekten af Motivationspædagogik og overvejelser vedrørende evalueringernes dokumenterede effektforskelle i "Slutevaluering – Evaluering af FastholdelsesTaskforcens samlede indsats"

MOTIVATIONSPÆDAGOGIK I PRAKSIS

Mange elever er positivt indstillede over for variationen i undervisningens form og materialevalg. Det kan eksempelvis være i form af lege og konkurrencer, bevægelse i undervisningen, vekslen mellem gruppearbejde og klasseundervisning inden for samme undervisningstime. Derudover kan undervisningsmaterialer såsom film og QR-koder bidrage til variation i undervisningen.

Motivationspædagogisk undervisning kan motivere en bred elevgruppe. Flere af lege-elementerne, energizere m.v. medvirker til, at de elever, der før har haft dårlige oplevelser med at gå i skole, bliver mere motiverede.

Flere undervisere beskriver, hvordan variation i undervisningsmaterialer og formidlingsformer gør det muligt for eleverne at vælge forskellige undervisningsformer, der passer til deres læringsstil. Styrkebaseret undervisning er i overensstemmelse med mange elevers opfattelse af god undervisning.

ANBEFALINGER

- Inddrag uddannelsesleder og undervisere i tilrettelæggelsen af Motivationspædagogik. Inddragelsen skaber et godt grundlag for at afdække skolens behov på baggrund af erfaringer fra praksis og for at udvælge relevante pædagogiske og didaktiske metoder. Involvering af både ledere og undervisere skaber et fælles grundlag i arbejdet med det pædagogiske værktøj.
- Det er centralt, at den tilegnede viden omsættes i praksis. Skoler kan med fordel etablere læringsrum for at understøtte Motivationspædagogik. I læringsrummet udveksles erfaringer mellem undviserne og det motivationspædagogiske indhold drøftes. Formålet med et læringsrum er, at undviserne bibringer hinanden erfaring og ideer til den fortsatte udvikling af Motivationspædagogik. Et læringsrum kan fungere

EVALUERINGEN KAN IKKE DOKUMENTERE EN ENTYDIG STATISTISK FASTHOLDELSEEFFEKT

Undervisere og elever tillægger Motivationspædagogik betydning for undervisningens kvalitet, men den endelige evaluering kan ikke påvise nogen entydig statistisk fastholdelseeffekt af værktøjet.

som et rum, hvor den motivationspædagogiske indsats kvalificeres. Den faste opfølgning og sparring sikrer også, at undviserne systematisk minder sig selv og hinanden om at anvende det pædagogiske værktøj.

- Motivationspædagogik er et værktøj, der skal udøves i praksis. Værktøjet udvikles på baggrund af praksisnær udførelse, rutiner og erfaring. Det er derfor centralt, at der ved et kompetenceudviklingsforløb er en god balance mellem teori og praksisnær træning. Den praksisnære afprøvning af det pædagogiske værktøj skal prioriteres for at kunne udvikle og kvalificere undvisernes anvendelse af Motivationspædagogik.

ØNSKER DU AT LÆSE MERE?

Læs mere om Motivationspædagogik i: Motivationspædagogik – metoder til at motivere elever i undervisningen, FastholdelsesTaskforcens 2016.

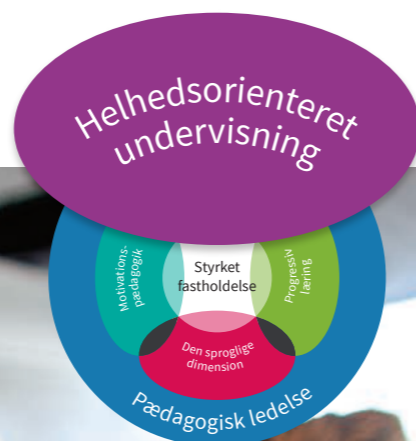
www.fahot.dk/materialer.

MOTIVATIONSPÆDAGOGIK KAN MOTIVERE EN BRED ELEVGRUPPE

Selv om der ikke kan påvises en fastholdelseeffekt af Motivationspædagogik, motiveres en bred elevgruppe, når undvisere lykkes med at integrere de motivationspædagogiske redskaber i undervisningen.

HELHEDSORIENTERET UNDERVISNING

Helhedsorienteret undervisning opnås ved at samarbejde på tværs af almenfaglige og erhvervsfaglige fag om tilrettelæggelse af undervisningen og fælles undervisningstemaer⁴.

⁴ FastholdelsesTaskforcen har arbejdet ud fra denne forståelse af Helhedsorienteret undervisning, hvor det skal bemærkes, at EUD-reformens forståelse har en udvidet helhedstænkningen.

FASTHOLDELSESEFFEKT

Evalueringsresultaterne for Helhedsorienteret undervisning viser, at det pædagogiske værktøj har en positiv effekt og styrker fastholdelsen af elever på grundforløb på erhvervsskolerne.

Evalueringen viser, at:

- Elever, som har været omfattet af Helhedsorienteret undervisning, har mindre sandsynlighed for frafald end elever med samme karakteristika, der ikke har været omfattet af indsatsen.
- Effekten af indsatsen stiger i takt med implementeringstiden – dvs. jo længere tid en erhvervsskole har anvendt Helhedsorienteret undervisning, desto større effekt har det på elevernes sandsynlighed for fastholdelse⁵.

HELHEDSORIENTERET UNDERVISNING I PRAKSIS

Helhedsorienteret undervisning kan fremme læring og bidrage til fastholdelse. I undervisningens faglige tilrettelæggelse og indhold er Helhedsorienteret undervisning et relevant værktøj, som samtænker indholdet i de almenfaglige fag med de erhvervsfaglige fag.

Kernen i FastholdelsesTaskforcens arbejde med Helhedsorienteret undervisning er integration af relevante almenfaglige elementer som dansk, matematik, naturfag mv. i det erhvervsfaglige forløb. Integration af almenfaglige elementer i erhvervsfaglige forløb skal tage afsæt i den enkelte elevs kompetencer. Det overordnede fokus er den enkelte elevs oplevelse af helheder i undervisningen.

En styrket Helhedsorienteret undervisning bygger på, at udbyttet af undervisningen bliver mere meningsfuldt for eleverne, når de almene fag indgår i samspil med de erhvervsfaglige fag. Når de almene fag anvendes i erhvervsfaglige situationer, kan eleverne bedre få en fornemmelse af formålet med og vigtigheden af de almene fag.

⁵ Den større indsats effekt over tid dokumenteres i værktøjevalueringen af Helhedsorienteret undervisning ("Helhedsorienteret undervisning – evaluering af helhedsorienteret undervisning som pædagogisk værktøj på spor 2", marts 2017 Rambøll)

HELHEDSORIENTERET UNDERVISNING HAR DOKUMENTERET EFFEKT

Elever, som har været omfattet af FastholdelsesTaskforcens Helhedsorienteret undervisning, har mindre sandsynlighed for frafald end elever med samme karakteristika, som ikke har været omfattet af indsatsen.

ANBEFALINGER

- Helhedsorienteret undervisning forudsætter, at der etableres tværfaglige underviserteams med både almen- og erhvervsfaglige undervisere. Det sikrer, at forberedelse og justering af undervisningsforløbene foregår i tværfaglige underviserteams. Det styrker den helhedsorienterede undervisning, at undervisere forbereder sig og underviser ved at tænke på tværs af fag.
- Åbenhed for at ændre undervisningspraksis er central for Helhedsorienteret undervisning. Hvis enkelte undervisere har en skepsis mod at integrere almene fag i de erhvervsrettede, vil det kunne forhindre Helhedsorienteret undervisning i at lykkes.

ØNSKER DU AT LÆSE MERE?

Læs mere om Helhedsorienteret undervisning i: Helhedsorienteret undervisning – inspiration til at planlægge og gennemføre Helhedsorienteret undervisning, FastholdelsesTaskforcen 2017.

www.fahot.dk/materialer.

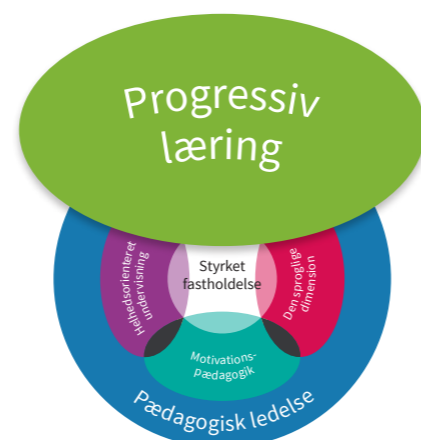
ELEMENTER I HELHEDSORIENTERET UNDERVISNING

Kernen i Helhedsorienteret undervisning er integration af relevante almenfaglige elementer som dansk, matematik, naturfag mv. i det erhvervsfaglige forløb.

PROGRESSIV LÆRING

Progressiv læring har fokus på at etablere et positivt læringsmiljø med tydelige mål og kontinuerlig feedback til eleven. Grundlaget for Progressiv læring er, at elevers motivation for uddannelse øges med tydelige læringsmål og instruktion samt løbende feedback med synliggørelse af elevens progression ift. læringsmålene.

FASTHOLDELSEEFFEKT

Evalueringsresultaterne for Progressiv læring viser, at værktøjet har en positiv effekt og styrker fastholdelsen af elever. Der er samlet set en positiv fastholdelseeffekt af Progressiv læring. Evalueringen viser at:

- Elever, som har været omfattet af Progressiv læring, har mindre sandsynlighed for frafald end andre elever.
- Der er en større effekt for elever med et særligt behov for at blive motiveret og støttet i gennemførelse af en uddannelse.
 - Fastholdelseeffekten stiger desto lavere karakterer, eleven opnåede i grundskolen.
 - Der er forskel i effekten afhængigt af elevernes sociale baggrund. Der er en større positiv effekt for elever med en lav familieindkomst, elever med forældre uden uddannelse og elever, hvis mødre er ledige⁶.

⁶ Forskellen i indsats effekt for forskellige elevgrupper er dokumenteret i værktøjs evalueringen af Progressiv læring ("Progressiv læring – evaluering af progressiv læring som pædagogisk værktøj på spor 2", marts 2017 Rambøll)

PROGRESSIV LÆRING HAR DOKUMENTERET EFFEKT

Elever, som har været omfattet af Progressiv læring, har mindre sandsynlighed for frafald end elever med samme karakteristika, der ikke har været omfattet af indsatsen.

PROGRESSIV LÆRING I PRAKSIS

Elevers motivation for undervisning styrkes, når det er tydeligt for dem, hvad succeskriterierne for undervisningen er, hvad de har behov for at træne, og hvor langt den enkelte elev er i forhold til at realisere målet med undervisningen. Ved Progressiv læring synliggøres målet med læringen, og dermed bliver undervisningen mere aktiverende og motiverende for den enkelte elev. Feedback er central i Progressiv læring, så eleven får viden om sin udvikling ift. at opfylde læringsmålet.

ANBEFALINGER

- Det er centralt, at underviserne opstiller tydelige faglige mål og beskriver formålet med undervisningen. Det synliggør undervisningens succeskriterier for eleverne, og styrker deres opfattelse af undervisningen som målrettet og relevant.
- De løbende tilbagemeldinger til eleverne om deres faglige progression styrker elevernes udbytte af undervisningen. Tilbagemeldingerne giver eleverne en fornemmelse af, hvor langt de er fra undervisningens mål, og hvor de skal træne for at opnå målet.
- Gode underviser-elev relationer samt et godt socialt undervisningsmiljø styrker fastholdelsen af elever – særligt elever med større risiko for frafald. I anvendelsen af Progressiv læring styrkes de sociale relationer og undervisningsmiljøet ved løbende undervisningsfeedback og etablering af læringsteams for eleverne.

CENTRALE ELEMENTER I PROGRESSIV LÆRING

Elever får motivation for læring, når de kender læringsmålet og ser meningsfulde sammenhænge mellem mål og undervisningens indhold.

ØNSKER DU AT LÆSE MERE?

Læs mere om Progressiv Læring i: Progressiv læring – Tydelige mål og kontinuerlig feedback, FastholdelsesTaskforcen 2017.
www.fahot.dk/materialer.

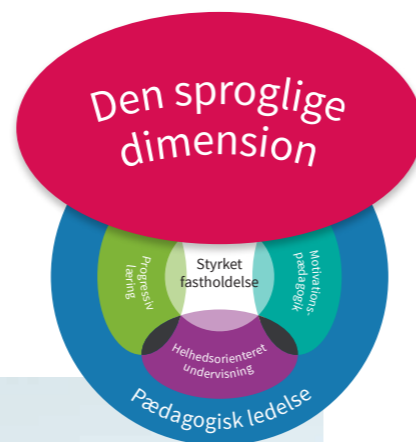

PROGRESSIV LÆRING HAR VÆRDI I UNDERVISNINGEN

Den generelle opfattelse blandt underviserne er, at Progressiv læring er et værktøj, der kan bruges i undervisningen. Evalueringen viser, at underviserne er blevet mere bevidste om betydningen af klare mål for undervisningen. Alle undervisere peger på dette som et vigtigt element.

DEN SPROGLIGE DIMENSION

Den sproglige dimension har til formål at styrke undervisernes pædagogiske og sproglige formidling af fagstof til eleverne. Værktøjet skal give undervisere metoder til at medtænke, analysere og arbejde med sproget i undervisningen.

Den sproglige dimension blev oprindeligt udviklet til undervisning af tosprogede elever, men målgruppen er efterfølgende udvidet, da andre elevgrupper også kan have udfordringer med at forstå det skriftlige og talte ord i undervisningen.

FASTHOLDELSESEFFEKT

Der kan ikke påvises nogen entydig statistisk fastholdelseeffekt af Den sproglige dimension. Elever, som har været omfattet af Den sproglige dimension, har således

ikke mindre sandsynlighed for frafald end andre elever. Selv om den endelige evaluering ikke kan dokumentere en fastholdelseeffekt, tilskriver elever og undervisere værktøjet betydning for undervisningens kvalitet.

Det opleves som motiverende for både undervisere og elever, når undervisere er i stand til at formulere opgavers indhold og formål præcist for eleverne. Eleverne oplever bl.a., at de har fået styrket deres forståelse af fagstoffet.

DEN SPROGLIGE DIMENSION I PRAKSIS

Hvert fag har sit eget ordforråd. For at lære faget og blive fortrolig med det kræves, at eleven kender fagets centrale begreber og terminologi, så indhold og kontekst er tydelig for den enkelte elev.

Ofte indgår mange begreber og tekniske fagtermer, som er en udfordring for mange elever på erhvervsskolerne. Mange elever har vanskeligt ved at forstå både fagudtryk og før-faglige ord, såkaldte "gråzoneord"⁷. Det gælder ikke mindst tosprogede elever og elever, som ikke er født og opvokset i Danmark.

Det er centralt for elevernes evne til at tilegne sig faglig viden, at undervisere har opmærksomhed på sprogets betydning. Metoder til at understøtte Den sproglige dimension er centrale for elevernes udbytte af undervisningen.

VÆRKTØJET ER IKKE IMPLEMENTERET SOM FORVENTET

Fraværet af positive fastholdelseeffekter kan skyldes implementeringsforhold⁸ – og skyldes ikke nødvendigvis, at indholdet i Den sproglige dimension ikke er relevant i forhold til at styrke elevernes motivation for undervisning og fastholdelse.

⁷ "Gråzoneord" er ord, som skifter betydning alt efter den sammenhæng, de indgår i, men som underviseren ofte forudsætter som almindeligt kendte.

EFFEKT AF DEN SPROGLIGE DIMENSION

Eleverne tilkendegiver, at Den sproglige dimension har styrket deres forståelse af fagstoffet og øget undervisningens kvalitet, men evalueringen påviser ingen entydig statistisk fastholdelseeffekt af værktøjet.

ANBEFALINGER

- Aktuel viden om elevernes sproglige niveau er centralt for fastholdelsesindsatsen. Når undervisere skal anvende Den sproglige dimension er det afgørende, at de har viden om elevernes sproglige udfordringer. Det er en forudsætning for læring, at undervisere kan tilpasse undervisningen efter elevernes specifikke behov og udfordringer.
- Det er centralt, at der afsættes ressourcer til at foretage sprogscreening af eleverne og sikre opfølgning på screeningen. Sprogscreeningerne giver undervisere et kendskab til elevernes sproglige forudsætninger, som de kan tilrettelægge metoder i undervisningen på baggrund af. Læsevejledere kan hjælpe undervisere med at fortolke og anvende resultaterne af sprogscreeningen.

ØNSKER DU AT LÆSE MERE?

Læs mere om Den sproglige dimension i: Den sproglige dimension - Sproget som redskab til læring, FastholdelsesTaskforcen 2017.

www.fahot.dk/materialer.

⁸ Det skyldes sandsynligvis, at de nødvendige forudsætninger enten slet ikke eller i lav grad har været til stede på skolerne. Blandt andet blev der ikke gennemført sprogscreeninger af eleverne, før undervisere startede på kompetenceudviklingen, og kompetenceudviklingsforløbet var for kort til, at undervisere kunne nå at træne og bruge værktøjerne med støtte fra specialisterne.

OPSAMLING

STYRKER DE PÆDAGOGISKE VÆRKTØJER ELEVERS FASTHOLDELSE?

Evalueringen dokumenterer, at der samlet set er en positiv fastholdelseeffekt for de fire pædagogiske værktøjer. Med en fastholdelsesindsats kan det med andre ord forventes, at færre elever falder fra, end hvis der ikke havde været en indsats.

- Der er en dokumenteret positiv fastholdelseeffekt for Progressiv læring og Helhedsorienteret undervisning.
- For Motivationspædagogik og Den sproglige dimension kan der ikke påvises nogen entydig statistisk fastholdelseeffekt.

HVEM VIRKER DET FOR, OG HVORNÅR VIRKER DET?

- Der er påvist en større fastholdelseeffekt af Progressiv læring for elever, som har mindre gode forudsætninger for at gennemføre uddannelsen.
- For Helhedsorienteret undervisning stiger den positive fastholdelseeffekt, desto længere tid skolerne har arbejdet med indsatsen.

HVORDAN VIRKER DET?

- Fælles for de fire pædagogiske værktøjer er, at den pædagogiske ledelse er central for succesfuld implementering af værktøjerne på skolerne. Den pædagogiske leder kan skabe rammerne for fastholdelsesindsatsen.
- Det er centralt, at undervisere og ledere har en fælles forståelse af det pædagogiske værktøj. En fælles indsats med løbende kollegial sparring er afgørende for at skabe sammenhængende undervisning, hvor underviserne anvender de samme delelementer fra det pædagogiske værktøj i praksis.
- Virkningen af de pædagogiske værktøjer er forskellig, men når underviserne anvender værktøjerne efter hensigten, og rammerne understøtter brugen af metoder og redskaber i praksis, er fastholdelsesindsatsen virkningsfuld.
- Relationskompetence og elev-underviser relationer i form af en anerkendende og respektfuld tilgang til eleverne har også betydning for elevers motivation.

STRATEGISK FASTHOLDELSES- FOKUS

Der er flere veje til at skabe en succesfuld fastholdelsesindsats. Det første skridt er at kortlægge skolens organisatoriske kapacitet til at løfte fastholdelsesindsatsen ved at foretage en konkret vurdering af skolens lokale udfordringer, rammer, vilkår, ressourcer, kompetencer, opbakning mv.

Forud for iværksættelsen af konkrete fastholdelsesinitiativer er der strategiske hensyn, som ledere og undervisere på skolerne bør have fokus på:

- **For det første:** En positiv indstilling til ændring af egen praksis er en forudsætning for at iværksætte fastholdelsesinitiativer. Undervisere og ledere, som åbent går ind i indsatsen med et ønske om at lære og evt. ændre eksisterende praksis, får et større udbytte af indsatsen. Undervisere og ledere formes af deres faglighed, rutiner, sociale kompetencer mv. Iværksættes fastholdelsesinitiativer på en skole, er det centralt, at undervisere og ledere er villige til at udfordre deres egen tilgang og indstilling til undervisningen og ledelsen.

- **For det andet:** Det styrker indsatsens sammenhæng at have én gennemgående tovholder for fastholdelsesindsatsen. Ved at afsætte ressourcer til en tovholder, som er gennemgående for indsatsen og aktivt kan bidrage til at understøtte implementeringen af de pædagogiske værktøjer, styrkes indsatsens sammenhæng.

- **For det tredje:** Rammerne og ressourcerne til succesfuldt at implementere værktøjerne er afgørende. Det skal afklares, om skolen selv har kompetencer og ressourcer til at drive udviklingsopgaverne (kurser, rådgivning og støtte m.m.), eller om der skal tilknyttes eksterne specialister.

OM FASTHOLDELSES- TASKFORCEN

HVAD ER FASTHOLDELSESTASKFORCEN?

FastholdelsesTaskforcen er et satspuljeprojekt, som organisatorisk har været placeret i Styrelsen for Undervisning og Kvalitet under Undervisningsministeriet. Taskforcen bestod af et udgående konsulentkorps. I perioden 2013-medio 2017 har FastholdelsesTaskforcen haft fokus på at styrke fastholdelse af elever på erhvervsuddannelsernes grundforløb. I samarbejde med 47 erhvervsskoler er der udviklet og afprøvet initiativer og løsninger.

FastholdelsesTaskforcens indsats har omfattet 875 undervisere og ledere, som har modtaget kompetenceudvikling i et eller flere af de pædagogiske værktøjer. Og i alt 15.675 elever på erhvervsskolerne har modtaget undervisning fra undervisere tilknyttet indsatsen.

FORMÅL

FastholdelsesTaskforcens formål har været at bidrage til, at socialt udsatte unge med udfordringer, unge fra uddannelsesfremmede miljøer samt etniske minoritetsunge påbegynder og gennemfører en erhvervsuddannelse. Målgruppen for indsatsen var primært unge mellem 15 og 25 år, der har potentiale til at tage en erhvervsfaglig uddannelse men vanskeligt ved at gennemføre uddannelsen.

DOKUMENTATION AF INDSATSEN

Rambøll Management Consulting og Nationalt Center for Kompetenceudvikling ved Aarhus Universitet har fulgt

og gennemført en omfattende evaluering af FastholdelsesTaskforcens indsats. Evalueringen dokumenterer effekt og virkning af indsatsen og har et højt forskningsniveau.

LG Insight henviser til evaluator for en mere detaljeret gennemgang af analysedesign, datametoder og undersøgelsesresultater.

KOMPETENCEUDVIKLINGSFORLØBENE

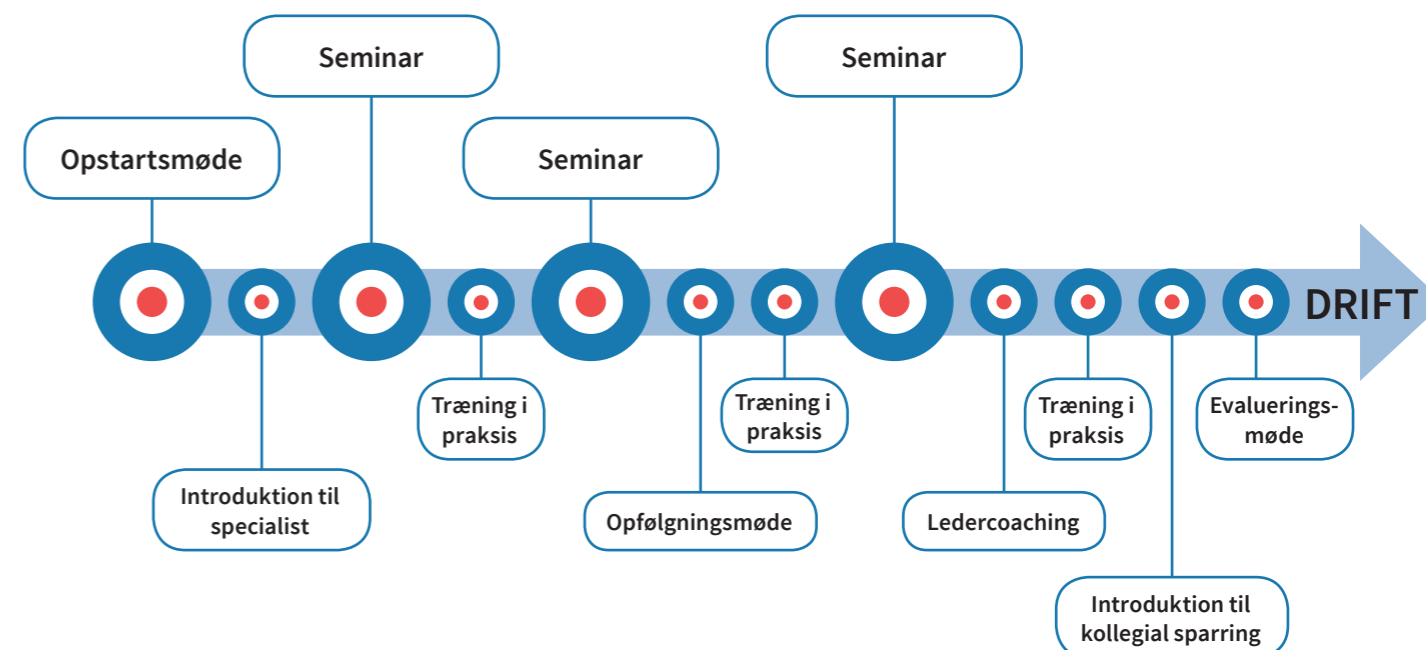
FastholdelsesTaskforcen har haft ansvaret for at rådgive om, igangsætte og løbende følge op på kompetenceudviklende indsats. Kompetenceudviklingsforløbene på skolerne er gennemført i samarbejde med eksterne specialister.

FastholdelsesTaskforcen har samarbejdet med 47 erhvervsskoler om tilrettelæggelse af fastholdelsesindsatsen og kompetenceudvikling af ledere og undervisere. Der er samarbejdet om fire pædagogiske værktøjer i kompetenceudviklingsforløbene.

Ud over arbejdet med de fire pædagogiske værktøjer er der på udvalgte skoler gennemført kompetenceudviklingsforløb i pædagogisk ledelse.

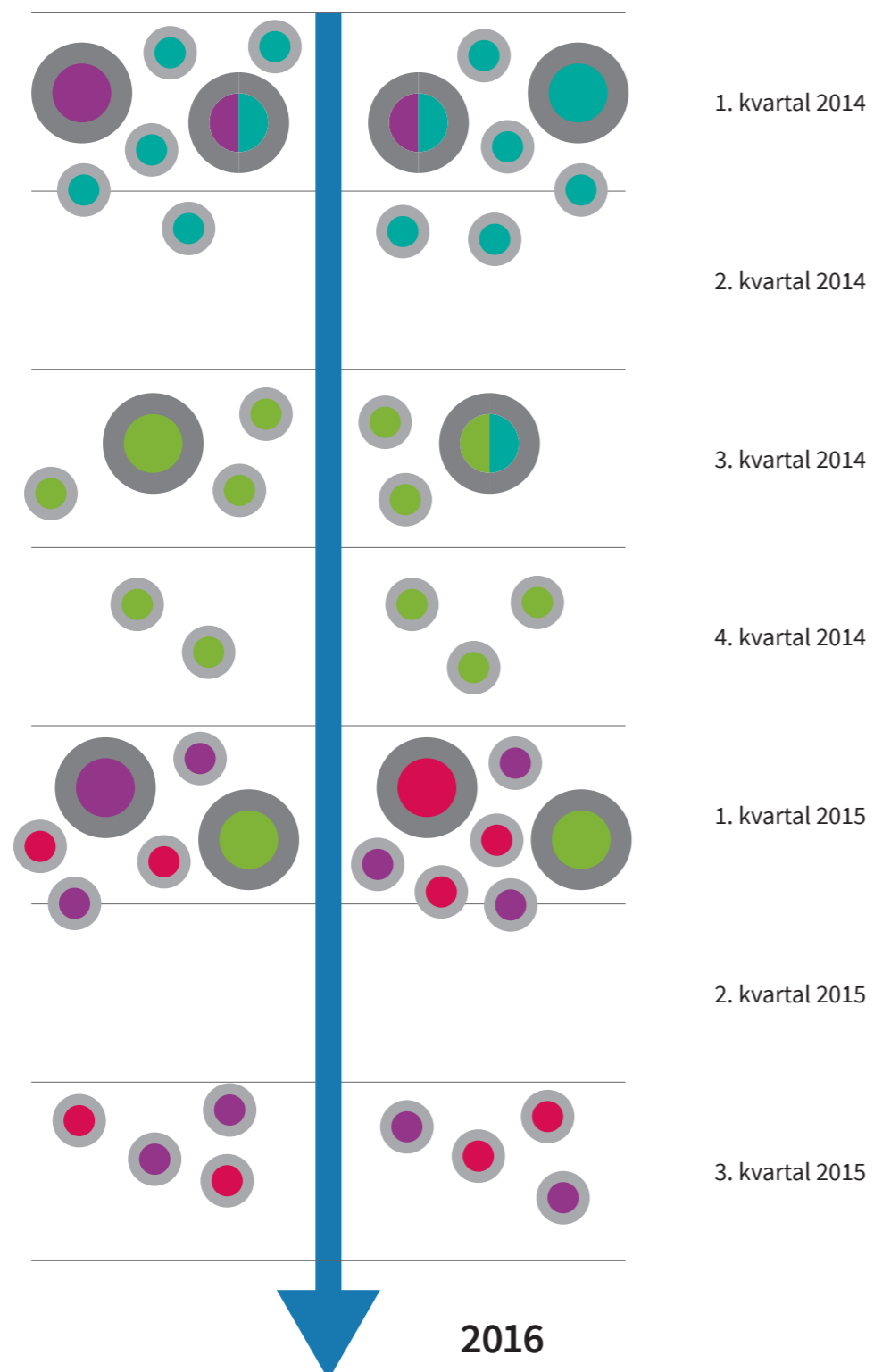
Nedenfor er skitseret et eksempel på et kompetenceudviklingsforløb på erhvervsskolerne. Forløbene har været tilrettelagt med en kombination af seminarer, opsamlingsmøder og mellemliggende perioder med "træning i praksis". Forløbene har vekslet mellem undervisning, praktisk afprøvning af værktøj samt individuel coaching af undervisere i egen praksis.

Et kompetenceudviklingsforløb kan indeholde:

MODELSKOLER OG IMPLEMENTERINGSSKOLER

2013

FastholdelsesTaskforcens indsats er siden 2013 udbredt og gennemført på i alt 47 erhvervsskoler – fordelt på 10 modelskoler og 37 implementeringsskoler.

Der er undervejs igangsat indsatser på flere skoler og i stigende grad.

Samarbejdet med de 10 modelskoler har været ca. 2½ år. Skolerne blev udvalgt på baggrund af en høj frafaldsprocent, og skolerne har modtaget en mere intensiv og omfangsrig indsats end implementeringsskolerne. På alle modelskolerne har der parallelt med kompetenceforløb for 25-100 undervisere været tilrettelagt kompetenceudviklingsforløb i pædagogisk ledelse.

Indsatsen på de 37 implementeringsskoler har været af ca. 1 års varighed. Skolerne har på baggrund af en udsendt invitation meldt sig til at deltage i fastholdelsesindsatsen, hvor de har modtaget en mindre omfattende indsats end modelskolerne. Typisk med deltagelse af op til 10 undervisere og deres nærmeste ledere.

Forløbene på model- og implementeringsskolerne er blevet igangsat på forskellige tidspunkter fra januar 2014 til august 2015.

DET VIDERE FORLØB

EUD læringskonsulenterne vil i deres indsats fremover i relevant omfang inddrage erfaringer og konkrete pædagogiske redskaber, som FastholdelsesTaskforcen har udviklet. Samarbejdet med erhvervsskolerne om at styrke fastholdelsesindsatserne på skolerne videreføres således som en del af læringskonsulenternes indsats.

EUD læringskonsulenterne er et team af udgående konsulenter fra Undervisningsministeriet. Læringskonsulenterne rådgiver erhvervsskolerne om kvalitetsudvikling og spreder viden og metoder på tværs af institutionerne. Læringskonsulenterne skal understøtte erhvervsskolerne arbejde med realisering af målene i erhvervsuddannelsesreformen og trepartsaftalen.

Det sker gennem rådgivningsforløb for de enkelte skoler og via temadage om reformrelevante emner med mulighed for netværksdannelse mellem skolerne⁹.

⁹ Læs mere om læringskonsulenterne her: www.uvm.dk/stuk/kvalitet-i-undervisningen/erhvervsuddannelses-læringskonsulenter

INFORMATION OG MATERIALEOVERSIGT

Hvis du ønsker at læse mere om FastholdelsesTaskfor-
cen og de enkelte værktøjer, kan du finde information på
www.fahot.dk eller i nedenstående udgivelser.

EVALUERING AF INDSATSEN:

- **2017:** Slutevaluering – Evaluering af FastholdelsesTaskfor-
cens samlede indsats (Rambøll Management Consul-
ting og Nationalt Center for Kompetenceudvikling)
- **2016:** Modelskolerapport – Evaluering af modelskole-
samarbejdet (Rambøll Management Consulting)
- **2015:** Evaluering af FastholdelsesTaskforce – Midtvejs-
evaluering (Rambøll Management Consulting)

TVÆRGÅENDE:

- **2017:** Involverende kvalitetsudvikling – Praksisnær
kvalitetsudvikling af undervisning – inspiration til proces
og metode (FastholdelsesTaskforcen)
- **2016:** Kollegial sparring – hvordan styrke god undervis-
ning med kollegial sparring (FastholdelsesTaskforcen)

PÆDAGOGISK LEDELSE:

- **2016:** Pædagogisk ledelse – metoder til at styrke et
godt pædagogisk undervisningsmiljø (Fastholdelses-
Taskforcen)
- **2016:** Evaluering af indsatsen målrettet modelskoler-
nes pædagogiske ledere (Rambøll Management Consul-
ting)

MOTIVATIONSPÆDAGOGIK:

- **2016:** Motivationspædagogik – metoder til at motivere
elever i undervisningen (FastholdelsesTaskforcen)
- **2016:** Motivationspædagogik – Evaluering af Motiva-
tionspædagogik som pædagogisk værktøj på spor 2
(Rambøll Management Consulting)

HELHEDSORIENTERET UNDERVISNING:

- **2017:** Helhedsorienteret undervisning - Inspiration til at
planlægge og gennemføre Helhedsorienteret undervis-
ning (FastholdelsesTaskforcen)
- **2017:** Helhedsorienteret Undervisning – Evaluering af
Helhedsorienteret undervisning som pædagogisk vær-
ktøj på spor 2 (Rambøll Management Consulting og Natio-
nalt Center for Kompetenceudvikling)

PROGRESSIV LÆRING:

- **2017:** Progressiv læring – Tydelige mål og kontinuerlig
feedback (FastholdelsesTaskforcen)
- **2017:** Progressiv læring – Evaluering af Progressiv
læring som pædagogisk værktøj på spor 2 (Rambøll
Management Consulting og Nationalt Center for Kompe-
tenceudvikling)

DEN SPROGLIGE DIMENSION:

- **2017:** Den sproglige dimension – Sproget som redskab
til læring (FastholdelsesTaskforcen)
- **2017:** Den sproglige dimension – Evaluering af Den
sproglige dimension som pædagogisk værktøj på spor 2
(Rambøll Management Consulting)

PÆDAGOGIK DER VIRKER

Inspiration og anbefalinger for ledere og undervisere
til en styrket fastholdelsesindsats

**UNDERVISNINGS
MINISTERIET**
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

**FASTHOLDELSES
TASKFORCE**

LG Insight